

گالش‌ها

دامداری، کوچ و زندگی مردم جنگل

و کوهپایه‌نشین تنکابن

پژوهش و نگارش:

عزیز عیسی‌پور

۱۳۸۸

سرشناسه: عیسی پور، عزیز، ۱۳۲۸-
عنوان و نام: پدیدآور: گالش‌ها؛ کوچ و زندگی مردم جنگل و کوهپایه‌نشین تنکابن/ نگارش و پژوهش عزیز عیسی پور.
مشخصات نشر: تهران: ائلسن (با همکاری نشر زوفا)، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری: ۳۲۰ص: مصور.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۸۰-۰۸-۳
موضوع: دامپروری - ایران - تنکابن
موضوع: پهلوانان ایرانی - تنکابن - سرگذشتنامه
موضوع: تنکابن - آداب و رسوم و زندگی اجتماعی
رده بندی کنگره: ۱۳۸۷ ت۹ ۹۲ الف / SF ۸۳
رده بندی دیویی: ۶۳۶/۰۰۹۵۵۲۲۷۶
شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۱۸۳۳۹

نام کتاب: گالش‌ها، دامداری، کوچ و زندگی مردم جنگل و کوهپایه‌نشین تنکابن
پژوهش و نگارش: عزیز عیسی پور
ناشر: انتشارات ائلسن (با همکاری انتشارات زوفا)
چاپ نخست: ۱۳۸۸
طرح جلد: مؤسسه آموزگار مهر
شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه
حروفچینی و صفحه‌آرایی: رقیه کشتار
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۸۰-۰۸-۳

تهران: خیابان باقرخان، پلاک ۶۱، طبقه ۲

تلفن: ۶۶۵۶۹۳۷۵ تلفکس: ۶۶۵۶۹۳۷۴ موبایل: ۰۹۱۲۴۴۴۱۳۱۸

www.elshanpub.com E.mail: azfolk@gmail.com

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.....
۱۷	شهرستان تنکابن.....

بخش اول

۲۱	فصل اول:
۲۱	گالش‌ها کیستند؟.....
۲۲	اقوام بومی تنکابن.....
۲۴	فصل دوم:
۲۴	دامداری سنتی.....
۲۴	گالش‌ها چند دسته اند؟.....
۲۵	آمار دام‌ها.....
۲۸	فصل سوم:
۲۸	اقامت گاه‌های زمستانه.....
۳۴	اهمیت مراتع.....
۳۸	فصل چهارم:
۳۸	مختصری درباره مراتع سه گانه.....
۴۱	دهستان‌های گلیجان.....

فصل پنجم: ۴۴

در تدارک کوچ بهاره ۴۴

نحوه بستن قرارداد ۴۶

گاو حیوانی مفید ۴۹

عناوین عام دام‌ها ۵۱

عناوین خاص گاو‌ها از نظر رنگ و شاخ ۵۳

نقش سگ در گله ۵۴

گوسفند حیوانی مفید ۵۷

عناوین عمده گوسفند و بز ۵۹

عناوین عمده بز و بزغاله ۶۰

فصل ششم: ۷۲

مسئولیت پذیری - تقسیم کار ۶۲

وظایف چوپان‌های گله گوسفند ۶۶

فصل هفتم: ۶۸

ابزار و اندازه گیری شیر در دامداری‌ها ۶۸

ابزار تولید و نگهداری فرآورده‌ها ۷۱

دوشان ۷۱

دوشان چوبی - تلم ۷۳

اوزان ۷۷

فصل هشتم: ۷۹

کوچ بهاره ۷۹

۷۹.....	پیش بهار سرا
۸۴.....	مراتع بهار سراها در گلیجان
۸۴.....	مراتع بهار سراها در دوهزار
۸۵.....	مراتع بهار سراها در سه هزار
۸۷.....	مراتع بهار سراها داکو و ماروچال
۸۹.....	جایگاه بهار سرا یا پیش بهار سرا را چگونه می سازند؟
۹۱.....	حرکت گله های گوسفند و بز به بهار سراها
۹۱.....	بره ها و بزغاله های نوزاد
۹۲.....	گسندشوری
۹۳.....	پشم وینی
۹۴.....	زندگی در اقامت گاه
۱۰۲.....	آرشه پله یا طرز تهیه مایه پنیر
۱۰۳.....	برگلو یا جایگاه دوشیدن در سرا
۱۰۴.....	نقش گوسفند گالش ها
۱۰۷.....	ددوش
۱۰۹.....	آلاش دوش
۱۰۹.....	افسانه آلاش دوش
۱۱۰.....	برگلو
۱۱۵.....	مصرف نمک
۱۱۶.....	فصل نهم:
۱۱۶.....	کوچ از بهار سرا به مراتع و اقامت گاه های تابستانه

۱۱۷.....	مراتع و اقامتگاههای تابستانه.....
۱۱۷.....	مراتع دوهزار.....
۱۱۹.....	مراتع گلیجان.....
۱۲۰.....	مراتع سه هزار.....
۱۲۳.....	مراتع داکو و مازوچال.....
۱۲۵.....	اقامتگاههای تابستانه.....
۱۲۷.....	سراکشی.....
۱۲۸.....	نردکنی.....
۱۳۰.....	پشم وینی پائیزه.....
۱۳۱.....	کوچ و حرکت به پائیزسرا.....
۱۳۲.....	برگ چیدن و دپوی آن.....

بخش دوم

۱۳۷.....	فصل اول:.....
۱۳۷.....	بیماریهای دامی و راه درمان آن.....
۱۳۸.....	اسبجه.....
۱۴۰.....	چارو.....
۱۴۰.....	خک.....
۱۴۱.....	ریج.....
۱۴۳.....	سم عیش.....

شش..... ۱۴۴

ور..... ۱۵۲

فصل دوم:..... ۱۵۷

گاه شماری..... ۱۵۷

آغاز سال..... ۱۶۰

پنجک..... ۱۶۳

آئین پنجک واز..... ۱۶۶

ماههای گالشی..... ۱۶۷

تیرماه سیزده..... ۱۷۱

فصل سوم:..... ۱۸۳

هواشناسی نزد دامداران..... ۱۸۳

نشانه های هواشناسی از حیوانات اهلی..... ۱۸۵

نشانه های رفتاری حیوانات وحشی در هواشناسی..... ۱۸۷

نشانه های رفتاری پرندگان وحشی..... ۱۸۸

فصل چهارم:..... ۱۸۹

چاروداری..... ۱۸۹

وسایل سفر چارودار..... ۱۹۰

خوراک اسب و قاطر..... ۱۹۱

طریقه نعل کردن..... ۱۹۲

چارپای چموش را چگونه نعل می کنند؟..... ۱۹۲

چگونه به تیمار کردن قاطر و اسب می پردازند؟..... ۱۹۳

فصل پنجم: ۱۹۶

زورمداری، باژستانی‌ها و درگیری‌ها ۱۹۶

اختلاف مسعودالملک باچوپان‌های سفیدآب ۲۰۱

علی اعظم و ماجرای ملک متصرفی اش ۲۰۷

واقعه دژم سرا و کشیر ۲۰۹

حوادث اوریا ۲۱۱

درگیری بالان ۲۱۲

درگیری در مراتع داکو ۲۱۳

واقعه مرتع کاگان ۲۱۴

نزاع در تابستان سرای کوراسر ۲۱۵

اختلاف در ملک بندسر ۲۱۵

قتل در سرای تنزای داکو ۲۱۶

فصل ششم: ۲۱۸

صنایع دستی ۲۱۸

بافتنی‌ها ۲۱۹

پارچه‌های چارنالی ۲۲۰

سفال‌گری ۲۲۱

صنایع چوبین ۲۲۲

آهن‌گری ۲۲۳

فصل هفتم: ۲۲۵

ترانه‌ها و دوبیتی‌های مرتبط با دامداری ۲۲۵

۲۳۹..... فصل هشتم:

۲۳۹..... مثل های مرتبط با دامداری

۲۵۲..... فصل نهم:

۲۵۲..... باورداشت های مرتبط با دامداری

۲۵۵..... سوگندها

ضمیمه:

۲۵۷..... معرفی برخی از سرپهلوانان کشتی محلی

۲۶۰..... فنون کشتی محلی

۲۶۲..... پهلوان فرامرز زرودی

۲۶۶..... پهلوان احمد علی کوده ای

۲۶۷..... پهلوان رستم شعبانی

۲۷۱..... پهلوان صفر پور آهنگریان

۲۷۱..... پهلوان غضنفر درجانی

۲۷۳..... پهلوان محمد سفیدآبی

۲۷۵..... پهلوان صحت عسگریور

۲۷۹..... پهلوان اسفندیار زرودی

۲۸۰..... پهلوان سلیمان حاتمیان

۲۸۴..... پهلوان محمد تقی بلاسی

۲۸۸..... پهلوان نقدعلی عاشوری

۲۹۳..... منابع و مآخذ

۲۹۵..... تصاویر و عکس ها

پیشگفتار

ای که با نامت جهان آغاز شد دفتر ما هم به نامت باز شد

دامداری، یکی از کارهای رایج بخشی از جنگل نشینان و روستاییان است که در جلگه و کوهستان زندگی می‌کنند، و فرآورده‌های دامی به شکل سستی عرضه می‌گردد. دامداران با محدودیت تولید، طرح خروج دام و فرق آن از جنگل و سطح نازل آگاهی بهداشتی روبرو هستند، عدم استقبال در مکانیزه کردن و اسکان آن، مشکلات مالی، روی‌آوری برخی از جوانان جویای کار و کم‌وبیش تحصیل کرده به دامداری مکانیزه و عدم پایبندی آنان در طول زمان این حرفه، تولید فرآورده‌های گوشتی و لبنی را دچار مشکل نموده و آن را در تنگنا قرار داده است.

پس از سال‌ها آرزوی پژوهش در مورد کوچ و زندگی دامداران نواحی تنکابن، سرانجام توانستم حاصل تلاش سال‌ها تحقیق میدانی‌ام در این زمینه را که با وجود مساعدت یاران همولایتی و دوستان دست‌اندرکار پژوهش‌هایی از این دست، در فراهم آوردن مطالب و پالایش آنها برای چاپ و نشر، که عاری از اشکال هم نیست، در دفتری با نام «گالش‌ها» خدمت همولایتی‌های گرامی و هموطنان فرهیخته ارائه نمایم. مشتی نمونه خروار که می‌توانست با شرکت و مساعی دوستداران زندگی و فرهنگ مردم سراسر خطه شمالی ایران - از آستارا تا استرآباد - به شکلی علمی‌تر و جامع‌تر تهیه و تدوین شود، آرزویی که امیدوارم در آینده‌ای نه چندان دور، از قوه به فعل در آید.

هدف از این تحقیق، آگاهی از شیوه‌ی سستی دامداران، توانایی‌ها و تجاربشان و ثبت مهارت‌ها و معلومات آنان است. روش غالب، میدانی و مشاهده مستقیم آنست و گاه‌ها جهت تکمیل آن از اسناد استفاده شده است.

برخود واجب می‌بینم از همه‌ی فرهیختگان پیر و جوان جلگه و کوهستان تنکابن که در
پا گرفتن این دفتر یاری‌ام کرده‌اند صمیمانه سپاسگزاری نمایم. به ویژه از آقایان حیدر
ابوالقاسمی، علی‌اشرف سام خانیان، حسین شومیچ، علی گلچ، محمد حسن نصودی،
پرویز عباس قربانی، برادران نوتج، عبدالله قنبری و دوست بزرگوارم جناب سید
جلال‌الدین میرمحمدی که با ارایه اطلاعات سودمندش مؤلف را رهین منت خویش
کرده‌اند سپاسگزاری می‌کنم. حسن ختام این پیشگفتار ابراز سپاس از جنابان استاد کاظم
سادات اشکوری شاعر، نویسنده، مترجم، ویراستار، مردم شناس و پژوهشگر نامدار و
محمدقلی صدر اشکوری، شاعر، نویسنده و پژوهشگر همولایتی‌ام است، که به ترتیب از
توصیه‌های علمی‌شان در فصل‌بندی و بازنویسی برخی از پاراگراف‌ها، سود بسیار برده‌ام.

تهران

اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۶ خورشیدی

عزیز عیسی پور